

DE VIL GIVE FORTIDENS DØDE EN STEMME

England er et af de lande, hvor debatten om menneskelevn raser med størst kraft. MUSEUM har talt med den britiske organisation Honouring the Ancient Dead, der i 20 år har arbejdet for større respekt for vores forfædres jordiske rester.

Den britiske organisation Honouring the Ancient Dead har siden 2006 sat fokus på etikken omkring udgravning, opbevaring og udstilling af skeletter og gravfund. Gennem dialog med museer, arkæologer, myndigheder og lokalsamfund arbejder organisationen for bedre praksis på området. De deler viden, deltager i debatter og støtter initiativer, der i deres øjne kan føre til mere ansvarlige løsninger – herunder for eksempel genbegravelse. Arbejdet bæres af frivillige kræfter og støttes af donationer.

Af
Lene
Steinbeck

Vi har taget en snak med to repræsentanter for organisationen, Mike Fletcher og Emma Restall Orr, om deres arbejde for at give fortidens døde en stemme i nutiden.

Hvad er formålet med jeres organisation?

Mike: Vores hovedmål er at skabe opmærksomhed omkring værdien af menneskelevn – eller forfædre, som vi kalder dem – på museer. Det er en debat, der ikke fylder nok.

Emma: Den første reelle lovgivning på området, Human Tissue Act fra 2004, dækker kun 100 år. Dem, der har været døde længere end det, har næsten ingen reel beskyttelse. Det betyder i praksis, at man kan grave mennesker op, opbevare dem i poser eller stille dem til skue uden nogen juridisk forpligtelse til respekt. Vi stiller det grundlæggende spørgsmål: Hvornår mister et menneske sin personstatus?

Hvorfor er personstatus vigtigt, når det handler om mennesker, der døde for hundreder eller tusinder af år siden?

Mike: Vi synes ikke, at en person mister retten til respekt, bare fordi der kun er knogler tilbage. Det er stadig det menneskes knogler. Alligevel ser vi, at respekten gradvist fortyndes, jo længere tilbage i tiden man går, og det er dybt inkonsekvent. Hvis vi ikke kan respektere mennesker, der levede før os, hvordan kan vi så påstå, at vi respekterer hinanden i dag?

Emma: Og hvor går grænsen? Ved din bedstemor? Ved 100 år? Ved 500 år? Naturligvis vil den personlige forbindelse forsvinde, men det giver ingen mening at sætte en grænse for, hvornår det er acceptabelt, at respekten forsvinder. Da vi startede i 2006, var Første Verdenskrig dækket af Human Tissue Act. Det er den ikke mere. Man kan finde nogen i en grøft eller en grav, som ikke har nogen reel beskyttelse længere. Det synes vi tydeliggør vigtigheden af vores arbejde.

Den slags fund giver jo ofte viden om vores fortid. Er der slet ikke noget, der kan godtgøre, at en del af en menneskekrop opbevares på et museum?

Mike: Det videnskabelige argument er det eneste, der kan tillægges vægt. Men der er hundredtusindvis af kasser med menneskelevn alene i britiske institutioner, og der er ikke penge til at forske i dem alle. Så selvom det kan give mening at forske i et lille antal individer, kan det ikke retfærdiggøre at beholde alle – og slet ikke at udstille dem.

Emma: Er der ikke samtykke fra den afdøde, bør der vises endnu mere respekt. Hvis man graver folk op fra pestårene, kan der stadig være genetiske efterkom-

”Vi tror, at folk om 50 år vil se tilbage og undre sig over, hvordan man kunne sætte kranier på hylder med kun en lille nummerplade.”

Emma Restall Orr, Honouring the Ancient Dead

mere i området. Er der ikke det, kan lokalsamfundet som fællesskab give samtykke. De kan fx give lov til, at én person bevares til forskning, men resten skal lægges til hvile igen.

Hvad er jeres holdning til udstillinger, hvor man kan møde mennesker fra fortiden i form af fx hele skeletter eller dele af afdøde? Er det altid uacceptabelt eller kan det gøres på en respektfuld måde?

Emma: Alt for ofte ser vi udstillinger, der fremhæver det uhyggelige, det makabre, CSI-effekten – som om det er underholdning. Det er ikke respektfuldt. Museer har brug for besøgende, men ikke på bekostning af de døde. Menneskelevn bør kun vises sammen med en fortælling, der respekterer personen som menneske. Og i de fleste tilfælde kan man i stedet lave digitale udstillinger, hvor folk aktivt kan vælge at se billeder af de døde, i stedet for at snuble over dem i en udstilling. Det skal være et aktivt valg at se billeder eller digitale kopier.

Men en digital udstilling gør det vel ikke mere respektfuldt for den person, der udstilles?

Emma: Det kan diskuteres. Men som kompromis kan det gå an, hvis det er nødvendigt for at fortælle en historie.

↑ Mike Fletcher og Emma Restall Orr. Foto: Privat.

DET SIGER HUMAN TISSUE ACT

Den britiske lov fra 2004 dikterer, hvordan menneskeligt væv og materiale må håndteres i England, Wales og Nordirland. Den dækker humant materiale, der er under 100 år gammelt. Er materialet ældre, falder det udenfor og reguleres i stedet af andre love og etiske ret-

ningslinjer, blandt andet inden for museums- og kulturarvsområdet. Human Tissue Act 2004 giver således ikke afdøde personer særlige rettigheder efter døden, men fastlægger et klart etisk og juridisk ansvar i forhold til håndtering af menneskeligt biologisk materiale.

Mike: For mig er det stadig uacceptabelt, fordi der ikke er direkte samtykke. Vi har set skeletter lagt ned i gulvet, så folk går hen over dem – det er frygteligt! I praksis findes der et spektrum fra gode til dårlige udstillinger, men uden samtykke kan det aldrig blive tilstrækkeligt respektfuldt.

I Danmark har vi Grauballemanden og Tollundmanden – to berømte moselig, der udstilles på danske museer. Det må næsten være umuligt at finde samtykke i de tilfælde. Hvad mener I, museerne burde gøre med dem, hvis de skulle respekteres?

Emma: Med hjælp og samtykke fra deres lokalsamfund – det sted, de levede – kan man formidle historien om landskabet og inkludere de døde som en del af fortællingen om deres fællesskab. Og så bør man give dem en værdig afslutning. Vi har set lokalsamfund træde sammen og sørge, hylde og anerkende en persons liv ved et genbegravelsesritual. Det er en utrolig oplevelse. Så: Tag nogle billeder og de nødvendige prøver, men lad personen blive genbegravet.

Museum Silkeborg har spurgt om folks holdning til, at man udstiller Tollundmanden, og 92 % anså det ikke for et problem. Det er jo et højt tal. Hvad tænker I om det?

Emma: Det ER et højt tal. Men vi har erfaret, at det helt afhænger af, hvordan man stiller spørgsmålet. Hvis man i stedet for et simpelt ja/nej-spørgsmål starter en samtale, begynder folk at involvere sig. Så ender svaret oftere med: "Nej, det føles ikke rigtigt længere." Uddannelse og oplysning er en del af det. Vi er stadig i de tidlige stadier af denne forståelse af respekt.

Føler I, at tiden arbejder med jer?

Mike: Det har rykket sig enormt. Det er opmuntrende at se, at unge mennesker taler naturligt ud fra et samtykkeperspektiv – om køn, kostvaner eller andet. De er generelt mere venlige. I min tid tog vi det for givet, at det britiske imperium havde indsamlet ting fra hele verden, og at det var helt i orden. Vi var naturligt 'de gode' i den historie. Nu er der mange nuancer i debatten om Storbritanniens imperiale fortid. Det er sundt. **Emma:** Tænk på, hvordan vegetarianisme og veganisme blev mainstream gennem respekt for dyr. Det samme gælder respekt for mennesker. Vi tror, at folk om 50 år vil se tilbage og undre sig over, hvordan man kunne sætte kranier på hylder med kun en lille nummerplade. Det her er begyndelsen på en lang rejse.

Lene Steinbeck er freelancejournalist.